

SYSTÉMOVÁ PODPORA
INKLUZIVNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

RegioPartner

výzkum • poradenství • rozvoj

Evaluace vzdělávacích kurzů v projektu Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR

Závěrečná evaluační zpráva

29. 5. 2015

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

SYSTÉMOVÁ PODPORA
INKLUZIVNÍHO
VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

Zadavatel:

Člověk v tísni, o.p.s.

Šafaříkova 24

120 00 Praha 2

Zhotovitel:

RegioPartner, s.r.o.

Prosecká 412/74

190 00 Praha 9

Obsah

OBSAH	3
MANAŽERSKÉ SHRNUÍ	4
1. ÚVOD	9
1.1 CÍLE EVALUACE	9
1.2 PRŮBĚH ŘEŠENÍ EVALUACE A METODICKÁ SPECIFIKACE	9
2. ANALÝZA DOPADŮ VZDĚLÁVACÍCH KURZŮ DO ŠKOLNÍ PRAXE	11
2.1 RELEVANCE ORGANIZOVANÝCH KURZŮ	11
2.2 PŘÍNOSY KURZŮ PRO ÚČASTNÍKY	15
2.3 DOPADY NA CÍLOVOU SKUPINU RODIČŮ A DĚTÍ	24
2.4 VYHODNOCENÍ MODULU PRO ASISTENTY PEDAGOGA	25
3. SYNTÉZA ODPOVĚDÍ NA EVALUAČNÍ OTÁZKY	30
4. ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ	39
4.1 ZÁVĚRY	39
4.2 SOUHRN EVALUAČNÍCH DOPORUČENÍ	40
5. SEZNAM PŘÍLOH	41
6. POUŽITÉ ZKRATKY	42

MANAŽERSKÉ SHRNUÍ

Evaluace vzdělávacích kurzů v projektu Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR byla realizována v období od dubna do května 2015. Zadavatelem evaluace je partner projektu – organizace Člověk v tísni, o.p.s., realizátorem evaluace společnost RegioPartner, s.r.o.

Nositelem projektu Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR (Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.00/43.0003) je Univerzita Palackého v Olomouci, hlavním partnerem je Člověk v tísni, o.p.s. (dále jen ČvT). ČvT je v rámci projektu zodpovědný za realizaci modulu „Další vzdělávání pedagogických pracovníků“ (klíčové aktivity 7, 9 a 10). V rámci těchto aktivit bylo od 12/2013 do 02/2015 realizováno 62 vzdělávacích akcí s více než 1300 účastníky pro práci s žáky ze sociokulturně znevýhodněného prostředí nebo se speciálními vzdělávacími potřebami a dalších kurzů pro pedagogy a jejich asistenty, napomáhající začleňování.

Cílem evaluace kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (dále jen DVPP) bylo zjištění dopadů kurzů do školní praxe a přínosu kurzů DVPP pro vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním.

Základními metodami evaluace bylo desk research a terénní šetření - dotazníkové šetření a individuální rozhovory. Dotazníkem byly osloveny čtyři typy respondentů (obsah dotazníků se lišil pro každý typ respondentů): účastníci kurzů (1325 respondentů), management škol realizující uzavřené kurzy (37 respondentů), školy, kterým byla nabídnuta účast v projektu (6 957 respondentů) a rodiče (u této skupiny respondentů byla nulová návratnost). V rámci provádění evaluace bylo realizováno 11 individuálních evaluačních rozhovorů (s managementy škol a asistenty pedagoga).

Hlavní zjištění

Evaluace jasně ukázala, že relevance vzdělávacích kurzů DVPP je velmi vysoká. To dokumentuje velký počet účastníků jednotlivých vzdělávacích akcí a značná četnost opakování kurzů zejména v tématech, která lze zobecnit na širokou dětskou populaci (dosah na celou třídu). Tuto skutečnost potvrdilo terénní šetření jak mezi managementem škol, tak mezi účastníky kurzů. Za nejfrekventovanější kurzy lze považovat zejména:

- ❖ Sociální znevýhodnění a jeho důsledky ve vzdělávání
- ❖ Hodnocení průběhu a výsledků vzdělávání nejen žáků se SVP
- ❖ Heterogenita skupiny a klima třídy
- ❖ Komunikace školy s rodiči

Dostatečně velký zájem jeví účastníci také o kurzy:

- ❖ Individuální vzdělávací plán jako živý nástroj podpory žáků se SVP
- ❖ Proč inkluzivní vzdělávání? Principy, efektivní metody a právní rámec vzdělávání žáků
- ❖ Práce s kulturní odlišností v české škole

Jak respondenti dotazníkového šetření k uzavřeným kurzům, tak respondenti z řad účastníků otevřených kurzů se drtivou většinou shodují na tom, že spektrum nabízených kurzů je velmi široké a kurzy pokrývají potřebné tematické oblasti. I přesto však identifikovali některé další náměty, o které by bylo vhodné nabízenou škálu kurzů rozšířit.

Evaluační ukázala, že k hodnocení přínosů účastníků je nutné přistupovat rozdílně, a to s ohledem na jejich znalost dané problematiky. Přínosy kurzů lze vidět jak u uzavřených kurzů, tak u otevřených vzdělávacích akcí. Účastníci kurzů hodnotí přínos pro svou další práci velmi vysoko (90 % respondentů hodnotí kurz jako přínosný). Zhruba třetina respondentů uvádí, že absolvovaný kurz/y byly impulzem pro změnu jejich přístupu k žákům ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, resp. k žákům se specifickými vzdělávacími potřebami. Pedagogičtí pracovníci s nulovými nebo malými znalostmi v této oblasti vidí přínosy realizovaných kurzů v uvědomění si šíře, hloubky a významu problematiky inkluze a nutnosti dalšího vzdělávání. Tito pracovníci pak hodnotí přínosy kurzů zejména svým lepším pochopením potřeb specifických skupin žáků a uvědomění si potřeby individuálního přístupu k nim. Pedagogičtí pracovníci se zkušenostmi v oblasti inkluze vidí přínosy absolvovaných kurzů zejména v ověření si správnosti používaných metod a postupů a možnosti sdílení dobré praxe.

Co se týče dopadů kurzů na školy, resp. pedagogický sbor, je potřeba rozlišit, zda je problematika inkluze pro školu nová nebo zda se jí již delší dobu věnuje. V případě zkušených kolektivů realizované kurzy nepřinesly významné systémové změny, neboť ty proběhly již v minulosti. Pedagogický sbor si pouze ověřuje používané postupy a konfrontuje je s lektorem, navzájem mezi sebou, příp. u otevřených kurzů s ostatními účastníky. K systémovým změnám dochází zejména na školách, kde pedagogický sbor nemá s inkluzí dostatečné zkušenosti, avšak pedagogové a asistenti mají dostatek osobní vůle problematiku inkluze na škole řešit. V takovém případě jsou dopady pořádaných kurzů významné.

Na školách, kde neprobíhaly uzavřené kurzy, ale pedagogičtí pracovníci a jejich asistenti se účastnili otevřených kurzů, je potenciál pro dopady na systémové úrovni nižší. V těchto případech lze identifikovat dopady zejména ve využití nabytých poznatků v individuální práci jednotlivých pedagogů.

Uzavřené kurzy realizované na školách mají potenciál přispět k systémovým změnám na škole jako celku. Důvodem pro to je skutečnost, že na školách s uzavřenými kurzy:

- a) převládá angažovanost managementu v otázkách inkluze, což je deklarováno vlastní realizací kurzu/ů,
- b) kurzu/ů se účastnila podstatná část pedagogického sboru, tudíž dopady realizovaného vzdělávání mají širší záběr.

Nevýhodou uzavřených kurzů je nižší motivace pedagogických pracovníků daná potenciálně nedobrovolnou účastí. Zejména u škol, které absolvovaly pouze jednu vzdělávací akci, se tato skutečnost projevila vyšší nespokojeností se zaměřením a kvalitou kurzů.

Konkrétní dopad, resp. oblast, v níž se poznatky absolvovaného kurzu pozitivně odrazí, záleží především na absolvovaném tématu vzdělávání, ale také na osobnostním postoji pedagogického pracovníka.

Z dotazníkového šetření s účastníky kurzů vyplynulo, že pro 44 % respondentů nebyla účast v kurzu impulsem pro další vzdělávání v této oblasti. Na druhou stranu pedagogové, pro které kurz impulsem byl, přisuzují oblasti inkluze velký význam, považují ji za rozsáhlou problematiku, ve které je stále se co učit a jsou si plně vědomi, že děti se specifickými potřebami potřebují citlivý a individuální přístup. Tito účastníci pozitivně hodnotí dopad, který na ně absolvování kurzu mělo a deklarují záměr dále si prohlubovat vzdělání v oblasti inkluze a zkvalitnit tak svoji práci.

Vysoké procento dotázaných (58 %) uvádí, že poznatky získané na kurzu pro ně nebyly novým a zásadním zjištěním. To na jednu stranu může vypovídat o tom, že se kurzů účastnili pedagogové, kteří již měli zkušenosti z oblasti inkluze a byl by pro ně vhodný kurz „pro pokročilé“, na druhou stranu je zde vidět určitá souvislost s vysokým procentem názorů na praktickou nedostatečnost lektorů. S ohledem na toto zjištění lze doporučit organizátorovi, aby v dalších kurzech DVPP byla zohledněna diferenciací účastníků podle aktuální znalosti dané problematiky. Zkušenosti pedagogové budou zajisté preferovat zejména praktické zaměření kurzů na úkor obecných a teoretických poznatků.

Totéž lze říci i o změnách v práci a přístupu jednotlivých pedagogů. Ti, kteří disponují letitými zkušenostmi z práce s žáky ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, resp. s žáky se specifickými vzdělávacími potřebami shodně uvádějí, že na své práci nemají potřebu něco měnit a že absolvování kurzu je utvrdilo ve správnosti jejich přístupu k otázkám inkluze.

Ti méně zkušenosti čerpají nejvíce z praktických poznatků, např. pro organizaci činnosti, vedení záznamů a dokumentů, způsobu komunikace s rodiči nebo řešení krizových situací. Faktické změny, ke kterým dochází po absolvování kurzu, samozřejmě závisí na jeho zaměření.

I když byl účastníky kurzů upřednostňován jejich praktický obsah, zejména ti méně zkušenosti dobře hodnotili i prezentované teoretické souvislosti a otázky právní úpravy jejich činnosti.

U poměrně významné části pedagogických pracovníků se objevuje skeptický postoj k možnosti dosáhnout v oblasti inkluze nějakého viditelného posunu. Za nejvýznamnější bariéry uplatňování principů inkluze v praxi účastníci kurzů vidí zejména:

- ❖ nedostatek finančních prostředků na asistenty pedagoga a nedostatek specializovaných a kvalifikovaných pedagogických pracovníků,
- ❖ neochota některých pedagogických pracovníků akceptovat zvláštnosti dětí se specifickými vzdělávacími potřebami a podceňování práce kolegů, kteří s těmito dětmi pracují,
- ❖ neochota rodičů účinně spolupracovat se školou.

Z těchto a dalších důvodů hraje klíčovou roli nepodceňování problematiky inkluze ze strany managementu školy a její motivující přístup a podpora.

Klíčovým závěrem evaluace je zjištění, že drtivá většina zainteresovaných subjektů a účastníků vzdělávacích kurzů deklaruje potřebu dalšího vzdělávání v problematice inkluze a připravenost se tohoto vzdělávání v budoucnu účastnit.

Souhrn doporučení

Číslo dop.	Popis doporučení	Závažnost
1.	<u>Pokračovat v realizaci DVPP</u> Realizace vzdělávacích kurzů DVPP vykazují vysokou míru relevance, což se odráží ve velkém počtu účastníků a jejich zájmu ve vzdělávacích aktivitách dále pokračovat.	vysoká
2.	<u>Zintenzivnit osvětu problematiky inkluze a potřeby vzdělávání v této oblasti</u> Je potřeba působit osvětově na ty relevantní organizace (školy), které si neuvědomují závažnost tématu inkluze a necítí potřebu vzdělávat pedagogy a jejich asistenty.	vysoká
3.	<u>Koncentrovat úsilí na osvědčené kurzy</u> Zaměřit úsilí na ty kurzy, které vykazují největší potenciál z hlediska preferencí účastníků. U kurzů, o které není velký zájem zkoumat příčiny nezájmu a tam, kde se ukáže tematika podceňovanou ze strany pedagogů se soustředit nejdříve na osvětu a pak teprve takové kurzy nabízet.	střední

4.	<u>Doplnit nabídku kurzů o další témata</u> Zvážit začlenění do nabídky kurzů další témata, která vzešla z požadavků účastníků.	střední
5.	<u>Diferencovat kurzy dle pokročilosti účastníků</u> U vybraných kurzů zvážit jejich diferenciaci dle míry znalostí potenciálních účastníků, resp. rozdělení na “začátečníky” a “pokročilé”.	střední
6.	<u>Posílit praktické zaměření kurzů</u> Motivovat lektory k posílení praktické stránky, zejména u kurzů zaměřených na pokročilé účastníky.	střední
7.	<u>Posílit motivaci pedagogických pracovníků a jejich asistentů</u> Hledat možnosti, jak posílit motivaci a úsilí pedagogických pracovníků a jejich asistentů v práci se specifickými vzdělávacími potřebami dětí ze sociokulturního prostředí, prezentace příkladů dobré praxe a zdůrazňování významu a smyslu práce s těmito dětmi.	vysoká
8.	<u>Posílit propagaci kurzů zaměřených na jazykovou průpravu nečesky mluvících žáků</u> Zdůrazňovat potřebu pedagogických asistentů v oblasti jazykové dostatečnosti a nabízet kurzy pro asistenty v podobě „balíčku”.	střední

1. Úvod

Evaluace vzdělávacích kurzů v projektu Systémová podpora inkluze v ČR byla realizována v období od dubna do května 2015. Zadavatelem evaluace je partner projektu – organizace Člověk v tísni, o.p.s.

Nositelem projektu Systémová podpora inkluze v ČR (Registrační číslo: CZ.1.07/1.2.00/43.0003) je Univerzita Palackého v Olomouci, hlavním partnerem je Člověk v tísni, o.p.s. (dále jen ČvT).

ČvT je v rámci projektu zodpovědný za realizaci modulu „Další vzdělávání pedagogických pracovníků“ (klíčové aktivity 7, 9 a 10). V rámci těchto aktivit bylo od 12/2013 do 02/2015 realizováno 62 vzdělávacích akcí s více než 1300 účastníky pro práci s žáky ze sociokulturně znevýhodněného prostředí nebo se speciálními vzdělávacími potřebami a dalších kurzů pro pedagogy a jejich asistenty, napomáhající začleňování.

1.1 Cíle evaluace

Evaluace kurzů dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků (dále jen DVPP) je zaměřena na zjištění dopadů kurzů do školní praxe a přínosu kurzů DVPP pro vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním.

Cíle evaluace jsou v souladu se zadáním následující:

1. Zjistit reálný dopad kurzů DVPP do školní praxe pro účely budoucího nastavení a případných úprav kurzů DVPP.
2. Získat argumenty pro zdůvodnění přínosu kurzů DVPP pro vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním a doporučení pro Návrh systémového zajištění DVPP pro inkluze v ČR.

1.2 Průběh řešení evaluace a metodická specifikace

Evaluace kurzů DVPP probíhala dle níže uvedeného harmonogramu:

Aktivita	Termín
Zahájení evaluace	31. 3. 2015
Analýza dokumentace	Průběžně
Dotazníkové šetření	28. 4. 2015 – 10. 5. 2015
Rozhovory	11. 5. 2015 – 20. 5. 2015
Kvantitativní a kvalitativní analýzy	Průběžně
Pracovní verze Závěrečné zprávy	20. 5. 2015
Finální verze Závěrečné zprávy	29. 5. 2015

V průběhu řešení evaluace byly využity následující metody:

Analýza dokumentů

Analýza dokumentů představovala základní metodu celé evaluace a probíhala průběžně po celou dobu řešení. Byly analyzovány zejména tyto dokumenty:

- Projektová žádost (relevantní části týkající se vzdělávacích kurzů DVPP)
- Monitorovací zprávy projektu (relevantní části týkající se vzdělávacích kurzů DVPP)
- Analýza potřeb pedagogických pracovníků v oblasti inkluze v vzdělávání
- Výstupy z evaluačních dotazníků k jednotlivým kurzům
- Obsahy kurzů
- a další.

Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření bylo základním nástrojem terénního šetření. Dotazníkem byly osloveny čtyři typy respondentů (obsah dotazníků se lišil pro každý typ respondentů):

- a) účastníci kurzů (1325 respondentů)
- b) management škol realizující uzavřené kurzy (37 respondentů)
- c) školy, kterým byla nabídnuta účast v projektu (6 957 respondentů)
- d) rodiče

Kompletní vyhodnocení dotazníkových šetření je uvedeno v přílohách k závěrečné evaluační zprávě, s výjimkou dotazníkového šetření s rodiči. Rodiče byli osloveni s žádostí o vyplnění dotazníků prostřednictvím konkrétních pedagogů, avšak k datu zpracování této zprávy byla odezva nulová.

Individuální rozhovory

Individuální rozhovory měly za úkol zpřesnit zjištění vzešlá z analýzy dokumentace a dotazníkového šetření a doplnit je o detailní informace týkající se modulu pro asistenty pedagoga.

V rámci provádění evaluace bylo realizováno 11 individuálních evaluačních rozhovorů:

- 4 rozhovory s managementem škol, které realizovaly uzavřené kurzy;
- 1 rozhovor s managementem školy, která vyslala svého asistenta pedagoga do modulu pro AP;
- 6 rozhovorů s asistentem pedagoga.

2. Analýza dopadů vzdělávacích kurzů do školní praxe

V rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků bylo ve třech sledovaných obdobích (leden – únor 2014; březen - červen 2014; červenec 2014 - leden 2015) uskutečněno celkem 56 vzdělávacích akcí (vč. dvou pilotních), jichž se zúčastnilo 1149 účastníků.

Vzdělávací akce byly organizovány buď jako uzavřené na konkrétní škole (škola si sama volila vzdělávací kurzy, kterých se účastnil pedagogický sbor), nebo jako otevřené (vypsání kurzy, kterých se účastnili jednotlivci z různých škol a relevantních institucí).

	I. Období	II. Období	III. Období
Počet vzdělávacích akcí	10 (+2 v r. 2013)	20	24
uzavřených	7 (+1 v r. 2013)	15	19
otevřených	3 (+1 v r. 2013)	5	5
Počet účastníků	201 (+24)	420	504
Počet kurzů	4	10	11

2.1 Relevance organizovaných kurzů

K posouzení relevance organizovaných kurzů bylo zorganizováno dotazníkové šetření na školách, a to ve dvou rovinách. Jednak byl osloven management škol, které se do dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků zapojily organizací jednoho či více uzavřených kurzů a dále byly osloveny plošně základní a střední školy, u nich lze předpokládat, že přišly do styku s problematikou inkluze.

V prvním případě byl osloven emailem management 37 subjektů s žádostí o vyplnění dotazníku. Celkem bylo vyplněno 14 dotazníků, přičemž 12 z nich bylo dokončených a 2 nedokončené. Do vyhodnocení vstupovaly pouze kompletně vyplněné dotazníky. Přesné výsledky šetření rozpracované do grafů (popř. tabulek) jsou uvedeny v Příloze č. 1.

V druhém případě bylo emailem osloveno celkem 6 957 subjektů s žádostí o vyplnění dotazníku. Cílem tohoto šetření bylo zjistit, z jakého důvodu tyto školy nevyužily nabídnutou možnost účasti na vzdělávacích kurzech. Záměrně nebyly osloveny umělecké školy a také školy, s nimiž již komunikace probíhala po jiné linii. Celkem bylo vyplněno 730 dotazníků, přičemž 464 jich bylo dokončených a 266 nedokončených. Do vyhodnocení vstupovaly pouze kompletně vyplněné dotazníky. Přesné výsledky šetření rozpracované do grafů (popř. tabulek) jsou uvedeny v Příloze č. 3.

Analytická zjištění z plošného šetření mezi školami

Stejně, jako při úvodní akvizici provedenou organizací ČvT před zahájením projektu, evaluátor oslovil prakticky všechny školy s relevantním zaměřením.

Téměř v polovině z 464 odpovědí respondenti uvedli, že o aktivitách projektu Systémové podpory inkluze v ČR vědí. To ukazuje na poměrně účinnou komunikační kampaň a také na nosnost daného tématu pro základní a střední školy.

Na následující dotaz, zda se do projektu DVPP zapojili, když uvádějí, že o jeho existenci věděli, však pozitivně odpověděla pouze každá třetí škola. Detailní analýza se proto zaměřila na školy se zdrženlivým postojem, tedy na ty, které o projektu věděly, ale své pedagogy do kurzů nevyslaly.

Vedle objektivních důvodů „proč NE“, jakými je neakceptovatelnost nabídky z časového hlediska nebo vzdálenosti od místa konání, případně využití jiné příležitosti k inkluze, je často frekventovanou odpovědí, že vzdělání v oblasti inkluze nepotřebují. Pouze malá část respondentů však v této souvislosti uvádí, že disponuje zkušeným týmem pedagogů s dlouholetými zkušenostmi v oblasti inkluze.

Nezanedbatelné procento škol, které se neangažují v projektech inkluze, domnívá, že tato problematika pro ně není potřebná. Zde se nabízí prostor pro další osvětovou práci směrem k cílové skupině pedagogů a asistentů pedagoga.

Poslední otázka dotazníku se pak zaměřila na průzkum žádaných témat vzdělávání v oblasti inkluze. Velké procento námětů bylo mimo kontext a směřovalo spíše do kompetence MŠMT. Ostatní náměty z plošného šetření bylo možné shrnout do dvou kategorií:

- Jak pracovat s dětmi se zdravotními poruchami (autismus, lehké (LMP), středně těžké a těžké mentální postižení, vývojové poruchy učení (VPU), vývojové poruchy chování (VPCh), porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD), psychické onemocnění (PAS) a pod.)
- Jak se podílet na zlepšení rodinného zázemí dítěte (násilí v rodině, psychotropní látky, asociální chování, zlepšení komunikace škola/rodiče).

Analytická zjištění z šetření mezi školami s uzavřenými kurzy

Uzavřené kurzy realizovalo 37 škol, z toho 5 škol pořádalo více než jeden kurz. Dotazníkovým šetřením byl osloven plný počet škol (37). Dotazník vyplnilo 12 respondentů (míra návratnosti činí 33,33 %).

Drtivá většina respondentů, která odpověděla na dotazník zastupuje ZŠ (9). Z šetření vyplynulo, že na všech 12 školách působí asistent pedagoga, avšak pouze ve třech případech se asistent pedagoga účastnil kurzu specificky zaměřeného na tuto cílovou skupinu – „Asistent pedagoga pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí“.

Z původně plánovaných 20 kurzů (17 pro pedagogické pracovníky a 3 pro asistenty pedagoga) jich reálně proběhlo jen 15 (14 pro pedagogické pracovníky a 1 modul pro asistenty pedagoga). Účastníci uzavřených kurzů tedy měli možnost výběru svého kurzu/ů ze 14 možných kurzů určených pro pedagogické pracovníky. Celkový počet 54 realizovaných vzdělávacích akcí od ledna 2014 (+ dvě akce ze závěru roku 2013) bylo naplněno těmito kurzy:

Název kurzu	Počet uskutečněných uzavřených a otevřených kurzů
Sociální znevýhodnění a jeho důsledky ve vzdělávání	13
Hodnocení průběhu a výsledků vzdělávání nejen žáků se SVP	11
Heterogenita skupiny a klima třídy	7
Komunikace školy s rodiči	7
Individuální vzdělávací plán jako živý nástroj podpory žáků se SVP	3
Práce s předsudky na českých školách	3
Proč inkluze? Principy, efektivní metody a právní rámec vzdělávání žáků	3
Jazyková vybava žáků hovořících romsky/romským etnolektem češtiny	2
Práce s kulturní odlišností v české škole	2
Neviditelné překážky – speciální potřeby žáků se SVP	1
Role pracovníků ústavních zařízení v práci s ohroženými dětmi a rodinami	1
Vliv odlišného mateřského jazyka na školní úspěšnost žáků	1
Vliv ústavní výchovy na školní úspěšnost žáků	1
Spolupráce školy a místních komunit - komunitní vzdělávání	1

Z hlediska zaměření jednotlivých kurzů lze konstatovat, že největší zájem (počet realizovaných kurzů 7 – 13) byl o kurzy:

- ❖ Sociální znevýhodnění a jeho důsledky ve vzdělávání
- ❖ Hodnocení průběhu a výsledků vzdělávání nejen žáků se SVP
- ❖ Heterogenita skupiny a klima třídy
- ❖ Komunikace školy s rodiči

Nižší zájem lze identifikovat u těchto kurzů (počet realizovaných kurzů 2 – 3):

- ❖ Individuální vzdělávací plán jako živý nástroj podpory žáků se SVP
- ❖ Proč inkluze? Principy, efektivní metody a právní rámec vzdělávání žáků
- ❖ Práce s předsudky na českých školách
- ❖ Práce s kulturní odlišností v české škole
- ❖ Jazyková vybava žáků hovořících romsky/romským etnolektem češtiny

Ostatní kurzy byly realizovány pouze jedenkrát.

O zbývajících 3 témata pro pedagogické pracovníky nebyl dostatečný zájem a kurzy se neuskutečnily.

- ❖ Index inkluze v praxi
- ❖ Rozvoj kompetencí v českém jazyce u žáků z jazykového prostředí ovlivněného romštinou
- ❖ Sociální znevýhodnění osob se sluchovým postižením

Drtivá většina respondentů dotazníkového šetření k uzavřeným kurzům (11) uvádí, že nabízené kurzy zcela pokrývají potřebné tematické oblasti a kurzy byly dostatečně atraktivní. Změnu v přístupu k inkluzi vidí účastníci zejména v hlubším pochopení různých aspektů znevýhodnění, rozdílných potřeb žáků a nutnosti individuálního přístupu.

Polovina respondentů (6) se domnívá, že účast pedagogických pracovníků dané školy na kurzech zaměřených na práci s žáky ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, resp. s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami byla impulsem pro změnu přístupu organizace k inkluzi. Naproti tomu téměř stejný počet respondentů (5) uvádí, že absolvování kurzů impulsem nebylo.

Za pozitivní lze považovat zjištění, že většina organizací (10) má zájem na dalším vzdělávání v této oblasti a využila by potenciální možnost absolvovat další kurzy v budoucnu. Jako nejvhodnější formu vzdělávání uvádějí kurz s dotací 8 hodin (tzn. jednodenní kurz), příp. 16 hodin (tj. dvoudenní kurz).

Převážná část respondentů považuje nabízené spektrum i atraktivitu kurzů za dostatečné. Polovina respondentů připouští, že účast na kurzu byla určitým impulsem pro změnu přístupu k problematice inkluze. Z konkrétních změn se nejčastěji uvádí zlepšení přístupu k žákům s SVP a také poznání, že problematika inkluze je zvládnutelná. O pozitivním vnímání pořádaných kurzů svědčí i fakt, že více než 80 % dotázaných je připraveno v procesu DVPP pokračovat.

Součástí terénního šetření na vybraných školách byly i doplňující rozhovory (3x se ředitelkou školy, 1x se zástupcem ředitele). Jednotlivé otázky cíleně směřovaly k zadaným evaluačním otázkám a hlavní zjištění vyplývající z rozhovorů s managementem školy lze shrnout takto:

- Na škole, kde probíhá kurz se zúčastňuje zpravidla celý pedagogický sbor, pokud jim v tom nebrání objektivní příčiny. Míra změny generovaná obsahem kurzu závisí na zkušenostech jednotlivých pedagogů s problematikou inkluze.
- Tam, kde systémové změny již proběhly v minulosti se získané poznatky promítají do práce jednotlivců, u méně zkušených týmů může být pořádání kurzu impulsem k novému přístupu k řešení inkluze. Důležitý v obou případech je zodpovědný přístup managementu a nepodceňování inkluze v práci školy.
- Je však pravděpodobné, že i přes dlouhodobě vytvářené klima, napomáhající začleňování dětí se SVP (obecně lze říci dětí ohrožených exkluzí) do dětských kolektivů existují školy, kde se vedení s tímto trendem vnitřně neztotožnilo a tím neguje pozitivní dopad organizovaných kurzů, resp. sráží ty z pedagogů, kteří hloubku problému chápou.

Současně evaluátor provedl komparaci mezi školami, na kterých proběhl jeden uzavřený kurz a školami, na kterých proběhlo více kurzů. Při porovnání mezi jedním a více uzavřenými kurzy na škole se ukazuje, že školy pořádající více kurzů profitují zpravidla ze vzdělanějšího týmu pedagogů, který je schopen vnímat inkluzi komplexně. Kurzy proto hodnotí jako přínosné pro práci a nezveličují diskrepance jednoho konkrétního kurzu. Naopak ve školách s jedním kurzem byly vždy zmiňovány dílčí nedostatky, které se staly předmětem kritiky ze strany účastníků, resp. to bylo důvodem pro pocit ne zcela efektivně vynaloženého času. Toto zjištění potvrzuje i vyhodnocení evaluačních dotazníků jednotlivých účastníků, kdy odezva za objektivně shodných podmínek kurzů se na dvou různých školách výrazně lišila.

Na druhou stranu účastníci na školách s jedním kurzem častěji připouští, že absolvování kurzu pro ně bylo impulsem k dalšímu vzdělávání, resp. že získali zcela nové poznatky.

Lze konstatovat, že na účasti ve vzdělávání pedagogických pracovníků profilují obě skupiny škol, bez ohledu na to, kolik kurzů jejich pracovníci absolvovali.

2.2 Přínosy kurzů pro účastníky

Pro posouzení přínosu kurzů pro jejich účastníky a dopady na jejich práci byly využity dvě techniky, resp. evaluační metody:

1) Metaevaluace

Pro metaevaluaci bylo využito vyhodnocení evaluačních dotazníků, které vyplňovali účastníci kurzů po jejich ukončení. Konkrétně evaluátor pracoval s

- ❖ vyhodnocením kurzů DVPP realizovaných v období leden 2014 – únor 2014
- ❖ vyhodnocením kurzů DVPP realizovaných v období březen 2014 – červen 2014
- ❖ vyhodnocením kurzů DVPP realizovaných v období červenec 2014 – leden 2015

2) Dotazníkové šetření

K posouzení přínosu kurzů pro jejich účastníky a dopadů na jejich práci bylo realizováno dotazníkové šetření mezi absolventy kurzů, a to jak uzavřených, tak otevřených. Zkoumání dopadů bylo částečně provedeno i v rámci dotazníkového šetření na školách s uzavřenými kurzy.

Analytická zjištění z metaevaluace

Jak již bylo zmíněno výše, vstupem pro metaevaluaci bylo vyhodnocení evaluačních dotazníků vyplněných účastníky bezprostředně po ukončení kurzů. Vyhodnocení proběhlo samostatně pro 3 období.

Celkem do zpracování vstoupilo 1049 vyplněných dotazníků, v nichž účastníci hodnotili 54 vzdělávacích akcí, resp. 14 různých vzdělávacích kurzů pro pedagogické pracovníky.

	I. Období	II. Období	III. Období
Počet vzdělávacích akcí	10	20	24
Počet účastníků	201	420	504
Počet vyplněných dotazníků	178	395	476

V rámci evaluačních dotazníků byli účastníci dotazováni na tři okruhy otázek:

I. Hodnocení kurzu z hlediska přínosu

1. **Téma kurzu** odpovídalo vašim aktuálním potřebám.
2. **Využijete vědomosti** a dovednosti z kurzu Vy sám/ sama **ve své praxi**?
3. Z hlediska zastoupení teoretických a praktických informací byl **kurz spíše teoretický (volte 1), vyvážený (volte 4) nebo prakticky orientovaný (volte 7).**

II. Hodnocení lektora/lektorky kurzu

1. Podařilo se lektorovi/rce podat odborné téma **srozumitelnou formou**?
2. Byl/a lektor/ka skutečným **odborníkem na dané téma**?

III. Hodnocení kurzu celkem

1. Do jaké míry splnil kurz Vaše **očekávání**? Vyjádřete míru spokojenosti s kurzem.
2. Do jaké míry byl podle Vás naplněn **cíl a obsah** kurzu?
3. Vyjádřete míru **spokojenosti s obsahovým uspořádáním** kurzu (*např. řazení témat, střídání praktické a teoretické části...*).
4. Vyjádřete míru spokojenosti s **organizačním zajištěním** kurzu (*např. pozvánky, komunikace s organizátory, zařazení přestávek ...*).
5. Vyjádřete míru spokojenosti s **výukovými materiály**.
6. Vyjádřete Váš názor na **celkovou úroveň** kurzu.

Pro hodnocení byla zadána stupnice od 1 do 7, přičemž nejlepší hodnocení bylo 1. Výjimku tvořila otázka vyváženosti teoretických a praktických poznatků, získaných v průběhu kurzu. *(Zde si ovšem organizátor kurzů předsevzal vyváženou bilanci mezi teorií a praxí, ale jak ukázala evaluace kurzů DVPP, účastníci i management škol upřednostňovali praktickou rovinu.)*

Vyhodnocení evaluačních dotazníků realizátorem provedené vždy za dané období se soustředilo na hodnocení vzdělávacích akcí a zkoumalo odlišná hodnocení stejných kurzů. Metaevaluace se proto soustředila na hodnocení jednotlivých kurzů napříč vzdělávacími akcemi a provedení porovnání jejich úspěšnosti.

Nebylo tedy cílem evaluátora posuzovat jednotlivé konkrétní nedostatky realizovaných akcí, to bylo předmětem zpracování evaluačních dotazníků vyplněných účastníky kurzů, ale projekt vzdělávacích kurzů DVPP jako celku. Subjektivní atributy hodnocení účastníků byly potlačeny (statistickým zpracováním se hodnocení nivelizovalo), což umožňuje učinit objektivní porovnání jednotlivých kurzů.

Statistickým zpracováním výsledného hodnocení jednotlivých kurzů dospěl evaluátor k průměrným hodnotám za jednotlivé kurzy.

	Počet hodnocených kurzů	1. Téma kurzu odpovídalo vašim aktuálním potřebám.	2. Využijete vědomosti a dovednosti z kurzu Vy sám/ sama ve své praxi?	3. Z hlediska zastoupení teoretických a praktických informací byl kurz spíše teoretický (1) či praktický (7)	1. Podářilo se lektorovi/rce podat odborné téma srozumitelnou formou?	2. Byl/a lektor/ka skutečným odborníkem na dané téma?	1. Do jaké míry splnil kurz Vaše očekávání? Vyjádřete míru spokojenosti s kurzem.	2. Do jaké míry byl podle Vás naplněn cíl a obsah kurzu?	3. Vyjádřete míru spokojenosti s obsahovým uspořádáním kurzu	4. Vyjádřete míru spokojenosti s organizačním zajištěním kurzu	5. Vyjádřete míru spokojenosti s výukovými materiály	6. Vyjádřete Váš názor na celkovou úroveň kurzu.
Heterogenita skupiny a klima třídy	6	2,28	2,38	4,18	1,34	1,27	1,80	1,82	1,78	1,49	2,04	1,70
Hodnocení průběhu a výsledků vzdělávání nejen žáků se SVP	9	2,27	2,35	3,80	1,70	1,44	2,38	2,20	2,10	1,55	1,97	2,00
Individuální vzdělávací plán jako živý nástroj podpory žáků se SVP	3	1,75	1,91	4,23	1,19	1,21	1,85	1,89	1,77	1,46	1,45	1,59
Jazyková výbava žáků hovořících romsky/romským etnolektem češtiny	2	1,73	2,14	3,82	1,61	1,55	2,13	2,27	2,24	1,39	1,90	1,88
Komunikace školy s rodiči	7	1,56	1,44	4,25	1,28	1,27	1,49	1,53	1,32	1,34	1,41	1,29
Neviditelné překážky – speciální potřeby žáků se SVP	1	n/a	n/a	3,50	1,50	1,40	2,30	2,00	2,20	1,60	2,30	1,90
Práce s kulturní odlišností v české škole	2	3,22	2,34	3,41	1,70	1,64	2,34	2,66	2,10	1,44	2,08	2,08
Práce s předsudky na českých školách	3	2,31	2,60	3,90	1,55	1,42	2,21	2,28	2,02	1,40	1,58	1,77
Proč inkluzivní vzdělávání? Principy, ef. metody a práv. rámec vzdělávání žáků	3	2,90	2,85	3,33	1,94	1,76	2,75	2,89	2,53	1,47	2,22	2,49
Role pracovníků ústavních zařízení v práci s ohroženými dětmi a rodinami	1	3,00	3,22	3,27	1,93	2,05	2,71	2,73	2,12	1,49	2,00	2,32
Sociální znevýhodnění a jeho důsledky ve vzdělávání	12	2,51	2,38	3,55	1,62	1,58	2,28	2,15	1,92	1,52	1,80	1,90
Vliv odlišného mateřského jazyka na školní úspěšnost žáků	1	2,00	2,63	3,36	2,45	1,90	2,54	2,63	2,72	1,18	1,72	2,45
Vliv ústavní výchovy na školní úspěšnost žáků	1	n/a	n/a	3,25	1,50	1,25	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50

Metodická poznámka:

Čísla představují průměr hodnocení na škále 1 – 7, přičemž nejlepší hodnocení je 1. Aby bylo dosaženo určité diferenciace hodnocení, jsou vytvořeny 3 kategorie – vynikající (1,00 – 1,99), výborné (2,00 – 2,99) a velmi dobré (3,00 – 3,99). Jakkoliv je velmi dobré hodnocení lichotivé, jedná se o nejhorší hodnocení v rámci dané klasifikace.

Odlišný klíč hodnocení platí pro třetí otázku – názor na vyváženost kurzu, přičemž ryze teoretický kurz by byl hodnocen 1 a ryze praktický 7. Vzhledem k tomu, že účastníci většinou upřednostňovali praktické poznatky, je hodnocení (3,50 – 4,49) uvedeno jako vynikající a hodnocení (2,50 – 3,49) uvedeno jako výborné.

Zdroj: vlastní zpracování s využitím zdrojů ČvT

Jak již bylo zmíněno, účastníci měli k dispozici hodnotící škálu 1-7, tudíž výše uvedené průměrné hodnocení lze považovat ze strany účastníků za lepší než velmi dobré. I přes toho pozitivní hodnocení evaluátor doporučuje zamyslet se nad těmi dílčími aspekty kurzů, které nejsou hodnoceny jako vynikající a výborné.

Případy, kdy jednotlivé kurzy v hodnocených segmentech dosahují průměrného hodnocení v intervalu (0; 1,99) považuje evaluátor za relativně bezproblémové (zelená pole). Za bezchybné lze označit personální a organizační zabezpečení kurzů. Angažovaní lektori v převážné většině uměli podat odborné téma srozumitelnou formou a byli odborníky na dané téma. Rovněž organizační zajištění bylo hodnoceno velmi kladně.

Případy, kdy jednotlivé kurzy v hodnocených segmentech dosahují průměrného hodnocení v intervalu (2; 2,99) považuje evaluátor za oblasti, kde by bylo vhodné zvážit dílčí opatření, která by vedla k vylepšení, resp. k vyšší spokojenosti účastníků (žlutá pole).

Případy, kdy jednotlivé kurzy v hodnocených segmentech dosahují průměrného hodnocení v intervalu (3 a více) považuje evaluátor za oblasti, kde by bylo vhodné přijmout zásadní opatření (oranžová pole). Zejména se jedná o tematické zaměření kurzů *Práce s kulturní odlišností na české škole* a *Role pracovníků ústavních zařízení v práci s ohroženými dětmi a rodinami*.

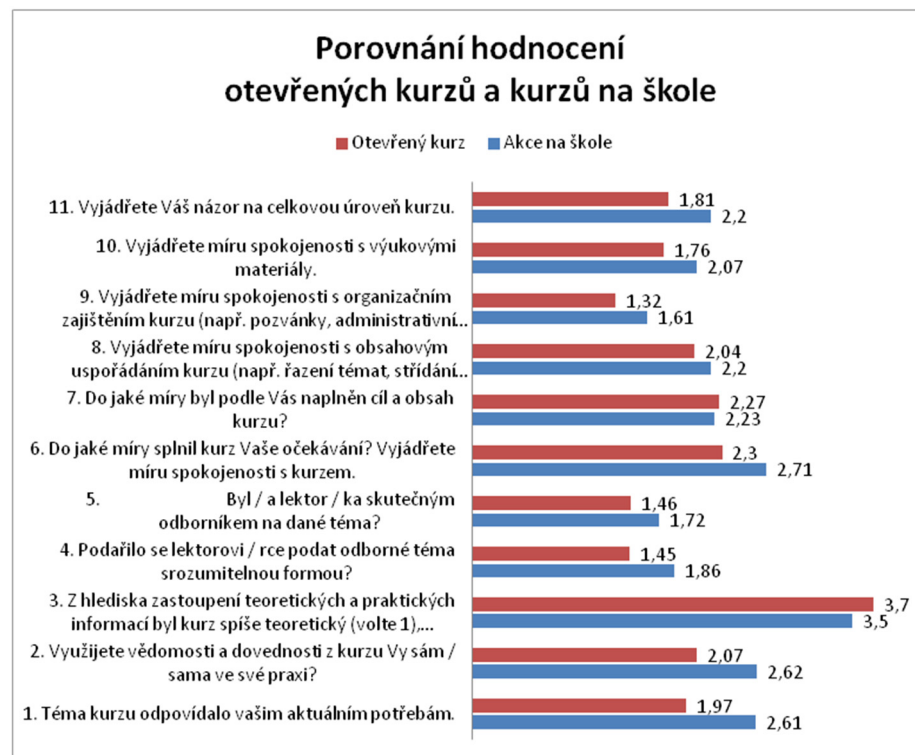
V případě kurzu *Práce s kulturní odlišností na české škole* bylo příčinou negativního hodnocení zejména vnímání cílové skupiny ze strany pedagogů. Sbor byl silně negativně nastaven a jejich postoj se lektorkám nepodařilo změnit.

V případě kurzu *Role pracovníků ústavních zařízení v práci s ohroženými dětmi a rodinami* došlo ke specifické situaci. Kurz se konal jen jednou a byl m.j., zaměřen na možnosti uplatnění pracovníků VÚ v rámci transformace. Přítomní pracovníci daného VÚ si však nebyli schopni připustit, že by v rámci transformace mohlo dojít i ke zrušení jejich VÚ.

Nicméně i přes tyto objektivní příčiny si účastníci jednotlivé kurzy volili sami na základě svého uvážení, tudíž lze předpokládat, že minimálně podle názvu mohli jeho tematické zaměření dobře odhadnout.

S cílem skutečně objektivně porovnat jednotlivé kurzy nezohledňuje evaluátor záměrně fakt, že všechna hodnocení byla v „v lepší polovině škály“. Jak ukázalo následné terénní šetření, zejména u uzavřených kurzů, nebyli všichni účastníci vnitřně ztotožnění s potřebou zabývat se daným tématem. Toto zjištění podporuje i porovnání odpovědí v uzavřených a otevřených kurzech, kde účastníci otevřených kurzů hodnotí absolvovaný kurz vesměs lépe. (Níže uvedené grafy jsou převzaty z vyhodnocení evaluačních dotazníků, přičemž za I. období pro toto srovnání nejsou disponibilní data.)

Souhrnné hodnocení za všechny kurzy ve II. období z pohledu účastníků

Souhrnné hodnocení za všechny kurzy ve III. období z pohledu účastníků

Zdroj: Zpracování evaluačních dotazníků ČvT

Porovnáním hodnocení účastníků za II. a III. období realizace kurzů je vidět kvalitativní pokrok ze strany organizátora kurzu. Současně je vidět rozdílné hodnocení ze strany účastníků otevřených a uzavřených kurzů. Objektívni zdůvodnění této situace se nenabízí. Zdůvodnění je proto třeba hledat v subjektivní rovině.

U uzavřených kurzů jsou účastníci kritičtější naladěni. To nasvědčuje tomu, že ne všichni jsou přesvědčení o účelnosti své účasti, která byla mnohdy dána pokynem nadřízeného (managementem školy). U otevřených kurzů je zřejmý už primární zájem účastníka o dané téma.

Analytická zjištění z dotazníkového šetření mezi účastníky kurzů

Celkem bylo emailem osloveno s žádostí o vyplnění dotazníku 1324 účastníků kurzů. Dotazník kompletně vyplnilo 220 účastníků (míra návratnosti činí 18,3 %). Přesné výsledky šetření rozpracované do grafů (popř. tabulek) jsou uvedeny v Příloze č. 2.

Respondenty dotazníkového šetření s účastníky kurzů byli pracovníci na různých pozicích. Převažovali zejména učitelé (včetně třídních učitelů), kteří tvořili téměř 50 % respondentů. 16 % odpovědí bylo od asistentů pedagoga, cca 13 % respondentů tvořil management školy (ředitelé a zástupci ředitelů). Dále byli zastoupeni speciální pedagogové (4 %), výchovní poradci (5 %), vychovatelé (4 %) a psychologové. 11 % tvořili respondenti, které nebylo možné zařadit do žádné z uvedených kategorií.

Pouze uzavřeného kurzu, realizovaného přímo ve škole se účastnilo 46 % respondentů. Pouze otevřený kurz pořádaný organizátorem ČvT navštívilo 38 % dotázaných. Zbýlých 16 % absolvovalo oba typy kurzů.

Účastníci obou typů kurzů (uzavřených i otevřených) měli možnost výběru svého kurzu/ů z 14 kurzů pro pedagogické pracovníky a modulu pro asistenta pedagoga. Z hlediska zaměření jednotlivých kurzů lze konstatovat, že největší zájem (počet výskytů 40 a více) byl ze strany respondentů o kurzy:

- ❖ Sociální znevýhodnění a jeho důsledky ve vzdělávání
- ❖ Komunikace školy s rodiči
- ❖ Heterogenita skupiny a klima třídy
- ❖ Hodnocení průběhu a výsledků vzdělávání nejen žáků se SVP

O něco nižší zájem lze identifikovat u těchto kurzů (počet výskytů 15 -39):

- ❖ Individuální vzdělávací plán jako živý nástroj podpory žáků se SVP
- ❖ Proč inkluzivní vzdělávání? Principy, efektivní metody a právní rámec vzdělávání žáků
- ❖ Práce s kulturní odlišností v české škole

Malý zájem lze identifikovat u těchto kurzů (počet výskytů méně než 15):

- ❖ Jazyková vybava žáků hovořících romsky/romským etnolektem češtiny (11)
- ❖ Neviditelné překážky – speciální potřeby žáků se SVP (9)
- ❖ Práce s předsudky na českých školách (13)
- ❖ Vliv ústavní výchovy na školní úspěšnost žáků (2)

- ❖ Spolupráce školy a místních komunit – komunitní vzdělávání (5)
- ❖ Vliv odlišného mateřského jazyka na školní úspěšnost žáků (5)
- ❖ Rozvoj kompetencí v českém jazyce u žáků z jazykového prostředí ovlivněného romštinou (2)

Někteří respondenti uvedli účast na kurzech, které vůbec nebyly ČvT realizovány! To implikuje zjištění, že účastníci kurzů si často neuvědomují, kdo je organizátorem kurzů!

Pokud by se jednalo o ojedinělý výskyt, mohlo by se jednat o nedorozumění. Kromě účastníků však úplnou jistotu neprojevoval ani management dotazovaných škol.

20 respondentů šetření se účastnilo modulu Asistent pedagoga pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí.

Výstupy z dotazníkového šetření mezi účastníky kurzů potvrzují zjištění vyplývající z šetření s managementem škol realizujících uzavřené kurzy v oblasti malého zájmu o kurzy zaměřené na jazykovou vybavenost pedagogických pracovníků při práci s romskou menšinou, resp. děti s odlišným mateřským jazykem. Naopak velký zájem zaznamenaly zejména kurzy, které jsou „obecnějšího“ charakteru a nejsou explicitně zaměřené na specifickou skupinu dětí. Poznatky těchto „obecnějších“ kurzů mohou účastníci aplikovat na širší okruh dětí a rodičů (v podstatě na celou třídu bez rozdílů).

Ačkoliv 88 % respondentů uvedlo, že spektrum nabízených kurzů je velmi široké, přesto účastníci kurzů formulovali další náměty na možné tematické zaměření kurzů, které v nabídce chybějí.

Nejčastěji frekventovanými náměty jsou:

- ❖ jak pracovat a jaké postupy zvolit při práci s problémovými žáky, ať již generují šikanu nebo se jedná o agresivní žáky s výchovnými problémy,
- ❖ komunikační dovednosti,
- ❖ dovednosti z oblasti psychologie nebo sociologie.

Kurz jako přínosný pro svoji práci hodnotí drtivá většina účastníků (90 %). Ti, kdo absolvovaly kurzy nepovažují za přínosné, poukazují na nedostatečnost lektora, zejména jeho teoretické vědomosti nepodložené praxí.

Jako impuls pro změnu přístupu k žákům ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, resp. k žákům se specifickými vzdělávacími potřebami, považuje kurz asi třetina zúčastněných. Rovná polovina však kategoricky odmítá, že by pro ně kurz byl nějakým impulsem pro změnu přístupu k těmto žákům. Významné procento (14 %) účastníků pak nebylo schopno na tuto otázku odpovědět.

Skutečnost, že realizované kurzy nejsou dostatečným impulsem pro změnu přístupu k žákům se specifickými vzdělávacími potřebami je možno interpretovat více způsoby. Evaluátor se domnívá, že to není vinou daného tématu (obecně problematiky inkluze), ale že se kurzů (zejména uzavřených) zúčastňují na jedné straně pedagogičtí pracovníci s letitými zkušenostmi v oblasti inkluze, pro něž opravdu získané poznatky nejsou impulsem pro změnu přístupu a zadruhé straně z povinnosti i takoví, kteří nejsou otevření ke změnám, protože nemají motivaci a nevěří v reálnost dosažení viditelných výsledků.

Těm méně zkušeným pedagogům kurz v převážné většině odhalil souvislosti, o kterých nevěděli, anebo si je dostatečně neuvědomovali. Konkrétní dopad, resp. oblast v níž se poznatky absolvovaného kurzu pozitivně odrazí, záleží především na absolvovaném tématu vzdělávání (komunikace s rodiči, specifika různých vzdělávacích potřeb, praktické postoje), ale také na osobnostním postoji pedagogického pracovníka. Z tohoto pohledu nehraje roli, zda byl kurz otevřený či uzavřený.

63 % respondentů nevnímá bariéry pro uplatňování poznatků nabytých na kurzech DVPP v praxi, což může významným způsobem posílit dopady aplikovaných postupů a metod na žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Pouze necelá čtvrtina respondentů se domnívá, že bariéry existují. Za nejvýznamnější a nejčastěji zmiňované bariéry patří:

- ❖ nedostatek finančních prostředků na asistenty pedagoga a nedostatek specializovaných a kvalifikovaných pedagogických pracovníků,
- ❖ neochota rodičů účinně spolupracovat se školou,
- ❖ neochota některých pedagogických pracovníků akceptovat zvláštnosti dětí se specifickými vzdělávacími potřebami a podceňování práce kolegů, kteří s těmito dětmi pracují.

Ačkoliv v dotazníkovém šetření ani v následném dotazování v rozhovorech nebyl explicitně management škol dotazován na bariéry pro uplatňování poznatků nabytých na kurzech DVPP v praktické práci na jejich škole, zasluhuje si poslední z výše uvedených odrážek bližší komentář.

Management škol si většinou nepřipouští, že by reálné podmínky na jejich škole nebyly příznivé pro inkluzi. V rozporu s tím si však nezanedbatelné procento pedagogů (odhadem 10 %) myslí, že na jejich škole není pedagogický sbor jednotný v nazírání na inkluzi a považuje to za podstatnou bariéru.

Z terénního šetření explicitně vyplynulo, že u poměrně významné části pedagogických pracovníků, jimž nelze upřít upřímnou snahu naučit se jak v oblasti inkluze efektivně postupovat, se objevuje skeptický postoj k možnosti dosáhnout v oblasti inkluze vůbec nějakého viditelného posunu. ***Toto zjištění považuje evaluátor za naprosto zásadní, neboť může významným způsobem ovlivnit celkové klima přístupu k žákům se specifickými vzdělávacími potřebami, a to ať negativním nebo pozitivním směrem.*** Klíčovým doporučením v této oblasti je proto usilovat o motivaci pedagogických pracovníků a podporovat jejich úsilí v práci s dětmi se specifickými potřebami a ze znevýhodněného sociokulturního prostředí.

S tímto souvisí i zjištění, že pro 44 % účastníků nebyla účast v kurzu impulsem pro další vzdělávání v této oblasti. Na druhou stranu pedagogové, pro které kurz impulsem byl, přisuzují oblasti inkluze velký význam, považují ji za rozsáhlou problematiku, ve které je stále se co učit a jsou si plně vědomi, že děti se specifickými potřebami potřebují citlivý a individuální přístup. Tito účastníci pozitivně hodnotí dopad, který na ně absolvování kurzu mělo a deklarují záměr dále si prohlubovat vzdělání v oblasti inkluze a zkvalitnit tak svoji práci.

Vysoké procento dotázaných (58 %) uvádí, že poznatky získané na kurzu pro ně nebyly novým a zásadním zjištěním. To na jednu stranu může vypovídat o tom, že se kurzů účastnili pedagogové, kteří již měli zkušenosti z oblasti inkluze a byl by pro ně vhodný kurz „pro pokročilé“, na druhou stranu je zde vidět určitá souvislost s vysokým procentem názorů na praktickou nedostatečnost

lektorů. S ohledem na toto zjištění lze doporučit organizátorovi, aby v dalších kurzech DVPP byla zohledněna diferenciací účastníků podle aktuální znalosti dané problematiky. Zkušení pedagogové budou jistě preferovat zejména praktické zaměření kurzů na úkor obecných a teoretických poznatků.

Evaluátor provedl komparaci mezi účastníky, kteří absolvovali více než jeden kurz s účastníky dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, kteří absolvovali pouze jediný kurz. Lze konstatovat, že absolventi většího počtu kurzů se na rozdíl od jednorázových účastníků pouze výjimečně vyjadřují v negativním smyslu, tj., že kurzy nejsou přínosné. Důvody lze vidět v tom, že si v širším spektru získaných poznatků mohou najít „své preferované téma“. V pozitivním hodnocení přínosu kurzu k takovému rozdílu mezi vícenásobnými účastníky a těmi kdo do systému vzdělávání vstoupili pouze jedenkrát nedochází.

Na základě vyhodnocení všech zjištění z realizovaných kurzů, jak otevřených, tak uzavřených, se evaluátor domnívá, že **účastníci otevřených kurzů jsou více motivováni se daných kurzů účastnit a přínos pro ně je proto vyšší**. Tato skutečnost se projevuje i v hodnocení kurzů těmito účastníky, kdy jejich hodnocení je vesměs více pozitivní nežli účastníků uzavřených kurzů. Negativním motivačním aspektem u účastníků uzavřených kurzů může být skutečnost, že o jejich účasti nerozhodovali oni sami, ale management školy. Taktéž obsahové zaměření uzavřených kurzů mohlo být často voleno managementem školy bez potřebné diskuse s pedagogickým sborem.

2.3 Dopady na cílovou skupinu rodičů a dětí

Dopady na cílovou skupinou pedagogických pracovníků byly popsány v předchozí kapitole a dopadům na asistenty pedagogů bude věnována kapitola následující.

Za specifickou cílovou skupinu projektu systémové podpory inkluzivního vzdělávání v ČR, která by měla realizaci vzdělávacích kurzů pocítit zprostředkovaně, jsou žáci ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, resp. žáci se specifickými vzdělávacími potřebami a potažmo i jejich rodiče.

V souladu se zadáním evaluace se proto část terénního šetření zaměřila i na rodiče.

V příloze dotazníku na účastníky kurzů byl proto učiněn dotaz, zda by byli ochotni zprostředkovat terénní šetření mezi rodiči dětí, pokud s dětmi aktivně pracují. Kladná odpověď byla v 9 vyplněných dotaznících, spolu s uvedením kontaktní adresy. Jedna adresa nebyla validní a na zaslaný dotazník pro rodiče reagovali dva učitelé, že při charakteru jejich práce nemohou požadované šetření mezi rodiči zajistit z technických nebo organizačních důvodů. Následně byla provedena urgence u zbývajících šesti oslovených s prosbou o jakékoliv stanovisko k průběhu terénního šetření mezi rodiči.

Paralelně s listinným dotazníkem byla na web umístěna jeho elektronická varianta pro zvýšení návratnosti u rodičů, kteří upřednostňují tento způsob komunikace, resp. bylo umožněno rodičům poskytnout pouze svůj telefonní kontakt.

K datu 20. 5. 2015 žádný z oslovených pedagogů (kromě dvou, kteří spolupráci odmítli) neposkytl zpětnou vazbu. Byli proto obesláni urgenčním mailem s prosbou o informaci, zda je jejich spolupráce reálná do konce května. K 29.5.2015 byla registrována 3x negativní odezva, 3 znova oslovení se neozvali.

S ohledem na objektivní příčiny tak nebylo možné evaluaci rozšířit i na rodiče dětí.

2.4 Vyhodnocení modulu pro asistenty pedagoga

Z nadstavbových modulů obecného vzdělávacího programu Asistent pedagoga měli frekventanti možnost zvolit m.j. také modul Asistent pedagoga u žáka se sociálním znevýhodněním v délce 50 hodin. Náplní modulu bylo

- přiblížení problematiky sociálního znevýhodnění, širšího kulturně antropologického a jazykového kontextu rodinného a kulturního zázemí daných žáků;
- prevence před stigmatizací a předsudky;
- specifika práce asistenta pedagoga se žáky se sociálním a kulturním znevýhodněním.

Struktura modulu kombinovala 3 prezenční setkání v délce 3x8 hodin se dvěma e-learningovými bloky 12+14 hodin.

Pilotně se modul uskutečnil ve 3 prezenčních setkáních, která probíhala od 3. 10. do 12. 12. 2014 a formou e-learningu. V lednu 2015 začal druhý běh modulu a probíhal od 16. 1. do 27. 3. 2015. Celkem se obou běhů zúčastnilo 37 žen a 3 muži na pozicích asistenta pedagoga.

Kromě uvedeného modulu Asistent pedagoga u žáka se sociálním znevýhodněním byly pro potřeby DVPP pro asistenty pedagoga připraveny i dva jazykově zaměřené kurzy

- Asistent pedagoga s odlišným mateřským jazykem,
- Asistent pedagoga dětí z jazykového prostředí ovlivněného romštinou.

Otázka DVPP u pedagogických asistentů byla vložena i do dotazníku pro management vybraných škol. V identifikační části dotazníku zaslaného managementu škol angažovaných v projektu Systémové podpory inkluzivního vzdělávání v ČR všichni respondenti potvrdili, že na škole funguje asistent (asistenti) pedagoga, avšak pouze čtvrtina pro ně využila modul Asistent pedagoga pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí.

V rámci hodnocení modulu pro asistenty pedagoga bylo provedeno šetření (evaluační rozhovory) jednak s managementem školy, která svého asistenta pedagoga do modulu pro asistenty pedagoga vyslala, tak s šesti asistenty pedagoga, kteří se modulu zúčastnili.

Dále byla provedena také metaevaluace vyhodnocení evaluačních dotazníků, vyplněných účastníky modulu bezprostředně po jeho ukončení.

Analytická zjištění z metaevaluace

Po ukončení jednotlivých prezenčních setkání obou běhů modulu byli účastníci dotazováni na tři okruhy otázek, stejně jako u ostatních kurzů DVPP:

Hodnocení kurzu z hlediska přínosu

1. **Téma kurzu** odpovídalo vašim aktuálním potřebám.
2. **Využijete vědomosti** a dovednosti z kurzu Vy sám/ sama **ve své praxi**?
3. Z hlediska zastoupení teoretických a praktických informací byl **kurz spíše teoretický (volte 1), vyvážený (volte 4) nebo prakticky orientovaný (volte 7)**.

Hodnocení lektora/lektorky kurzu

4. Podařilo se lektorovi/rce podat odborné téma **srozumitelnou formou**?
5. Byl/a lektor/ka skutečným **odborníkem na dané téma**?

Hodnocení kurzu celkem

6. Do jaké míry splnil kurz Vaše **očekávání**? Vyjádřete míru spokojenosti s kurzem.
7. Do jaké míry byl podle Vás naplněn **cíl a obsah** kurzu?
8. Vyjádřete míru **spokojenosti s obsahovým uspořádáním** kurzu (např. řazení témat, střídání praktické a teoretické části...)
9. Vyjádřete míru spokojenosti s **organizačním zajištěním** kurzu (např. pozvánky, komunikace s organizátory, zařazení přestávek ...).
10. Vyjádřete míru spokojenosti s **výukovými materiály**
11. Vyjádřete Váš názor na **celkovou úroveň** kurzu.

Vyhodnocení provedené vždy po ukončení prezenčního setkání se soustředilo na hodnocení uplynulých 8 hodin a zkoumalo odlišná hodnocení 1., 2. a 3. setkání. Metaevaluace se proto soustředila na hodnocení modulu jako celku a provedení porovnání mezi realizovanými běhy. Nebylo tedy cílem posuzovat jednotlivé konkrétní nedostatky prezenčního setkání, to bylo předmětem vyhodnocení evaluačních dotazníků vyplněných účastníky modulu, ale modulu Asistent pedagoga pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí jako celku. Subjektivní atributy hodnocení účastníků byly potlačeny (statistickým zpracováním se hodnocení nivelizovalo), což umožňuje učinit objektivní porovnání obou běhů.

Stejně jako pro hodnocení uzavřených a otevřených kurzů, i pro hodnocení modulu asistenta pedagoga byla zadána stupnice od 1 do 7, přičemž nejlepší hodnocení bylo 1. Výjimku tvořila otázka vyváženosti teoretických a praktických poznatků, získaných v průběhu kurzu.

Statistickým zpracováním výsledného hodnocení jednotlivých kurzů dospěl evaluátor k průměrným hodnotám za jednotlivé běhy daného modulu.

	Počet hodnocených setkání	1. Téma kurzu odpovídalo vašim aktuálním potřebám.	2. Využijete vědomosti a dovednosti z kurzu Vy sám/ sama ve své praxi?	3. Z hlediska zastoupení teoretických a praktických informací byl kurz spíše teoretický (1) či praktický (7)		1. Podařilo se lektorovi/rce podat odborné téma srozumitelnou formou?	2. Byl/a lektor/ka skutečným odborníkem na dané téma?		1. Do jaké míry splnil kurz Vaše očekávání? Vyjádřete míru spokojenosti s kurzem.	2. Do jaké míry byl podle Vás naplněn cíl a obsah kurzu?	3. Vyjádřete míru spokojenosti s obsahovým uspořádáním kurzu	4. Vyjádřete míru spokojenosti s organizačním zajištěním kurzu	5. Vyjádřete míru spokojenosti s výukovými materiály	6. Vyjádřete Váš názor na celkovou úroveň kurzu.
1. běh (3. 10. - 12. 12. 2014)	3	1,77	1,71	3,92		1,46	1,33		1,56	1,71	1,78	1,81	2,07	1,70
2. běh (16. 1. - 27. 3. 2015)	3	1,81	1,69	3,13		1,69	1,25		1,19	1,94	1,94	2,06	2,44	1,88
1. běh (3. 10. - 12. 12. 2014)	e-learning	1,79	1,73	3,69		1,42	n/a		2,00	1,89	n/a	n/a	n/a	1,74
2. běh (16. 1. - 27. 3. 2015)	e-learning	1,69	1,50	4,25		1,50	n/a		1,44	1,69	n/a	n/a	n/a	1,56

Metodická poznámka:

Čísla představují průměr hodnocení na škále 1 – 7, přičemž nejlepší hodnocení je 1. Aby bylo dosaženo určité diferenciacce hodnocení, jsou vytvořeny 3 kategorie – vynikající (1,00 – 1,99), výborné (2,00 – 2,99) a velmi dobré (3,00 – 3,99). Jakkoliv je velmi dobré hodnocení lichotivé, jedná se o nejhorší hodnocení v rámci dané klasifikace.

Odlišný klíč hodnocení platí pro třetí otázku – názor na vyváženost kurzu, přičemž ryze teoretický kurz by byl hodnocen 1 a ryze praktický 7. Vzhledem k tomu, že účastníci většinou upřednostňovali praktické poznatky, je hodnocení (3,50 – 4,49) uvedeno jako vynikající a hodnocení (2,50 – 3,49) uvedeno jako výborné.

Zdroj: vlastní zpracování s využitím zdrojů ČvT

V porovnání s evaluačním zjištěním u uzavřených a otevřených kurzů DVPP je na první pohled zřejmé, že z hlediska obsahu a zaměření modul lépe konvenoval s představami účastníků, kteří velmi pozitivně hodnotili relevanci získaných informací i jejich užitečnost pro další práci.

Z hlediska vyváženosti teoretických a praktických informací se hodnocení pohybuje zhruba uprostřed škály, ale naskytá se otázka, zda by nemělo mírně převažovat praktické zaměření modulu.

Za bezchybné lze označit personální zabezpečení kurzů. Angažovaní lektori v převážné většině uměli podat odborné téma srozumitelnou formou a byli odborníky na dané téma. Rovněž v e-learningové části bylo téma podáno srozumitelně a odborně na výši.

Stejně jako u otevřených a uzavřených kurzů DVPP i zde měli účastníci výhrady k poskytnutým výukovým materiálům. Při organizaci vzdělávacích akcí musí mít organizátor na paměti, že verbálně předané informace se postupně vytrácejí a účastníci vzdělávací akce pak pracují s písemnými podklady a výukovými materiály.

Celkově účastníci modulu vyzdvihli možnost vzájemných diskuzí v průběhu prezenčních setkání, pro asistenty to byla skvělá možnost zamyslet se nad úlohou asistenta a možnostmi spolupráce s pedagogem. Pokud jde o e-learningovou část, ocenili účastníci modulu zejména použitelné a inspirující texty, doprovodné materiály a odkazy.

Analytická zjištění z šetření mezi účastníky modulu

Při přípravě evaluačních rozhovorů bylo osloveno emailem všech 40 asistentů pedagoga, kteří se zúčastnili modulu Asistent pedagoga pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí s prosbou o poskytnutí rozhovoru na téma „úloha a specifika práce asistenta pedagoga“. Pozitivně reagovalo 7 asistentů pedagoga, z nichž se kontakt podařilo navázat s pěti.

Kromě rozhovoru s účastníky modulu byl realizován evaluační rozhovor i s vedením jedné ZŠ, která asistenta pedagoga do vzdělávacího modulu vyslala, leč následně se ukázalo, že kurz pro asistenty pedagoga nebyl organizován ČvT.

Přínosy pro asistenty pedagoga

Při hodnocení modulu Asistent pedagoga pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí se oslovení asistenti vyjadřovali velmi pozitivně o jeho přínosu pro jejich další práci. Bylo tím potvrzeno zjištění z metaevaluace, že z hlediska obsahu a zaměření modul konvenoval s představami účastníků, kteří velmi pozitivně hodnotili relevanci získaných informací i jejich užitečnost pro další práci.

Z rozhovorů dále vyplynulo, že asistenti pedagoga si velmi cení toho, že jsou pro ně cíleně připravovány vzdělávací akce, které jsou přínosné nejen pro ty zkušenější, ale zejména pro začínající asistenty. Uvědomují si, že vzdělaný a kvalifikovaný asistent pedagoga má mezi pedagogickými pracovníky větší prestiž, což je pro jejich další vzdělávání důležitou motivací.

Vzdělávací kurzy cíleně připravené pro asistenty pedagoga zaměřené na jazykovou průpravu nečesky mluvících žáků, se dle jejich názoru ukázaly jako málo propagované (informovanost o těchto kurzech byla velmi nízká). Přitom možnost komunikovat s žáky bez jakýchkoliv jazykových bariér považují asistenti pedagoga za velmi důležité. V té souvislosti byla zmíněna i znalost znakové řeči při kontaktech se sluchově postiženými dětmi.

Ohledně dopadu absolvovaného modulu na práci konkrétního asistenta pedagoga každý z dotazovaných mohl uvést konkrétní získané informace, které posunuly jeho práci pozitivním směrem. Ti zkušenější uváděli, že si v průběhu modulu zejména potvrdili správnost postojů, které zastávají a prosazují.

Významným dopadem zvyšování kvalifikace asistentů pedagoga je růst jejich prestiže v rámci pedagogického sboru. ***Asistenti pedagoga jsou totiž často považováni pedagogickým sborem za neplnohodnotné pedagogické pracovníky.***

Přínosy pro školu s asistentem pedagoga

Evaluační rozhovor na škole, která svého asistenta vyslala do modulu Asistent pedagoga pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí potvrdil předchozí zjištění.

Obecně pro oblast inkluze platí (a bylo to již zmíněno v předchozím textu), že úroveň DVPP vč. vzdělávání asistentů pedagoga závisí na postoji managementu dotčené školy. Tam, kde problémy v oblasti inkluze nevidí, nebo je nechťejí vidět, vážne i vzdělávání v této oblasti.

Naopak školy, které systematicky pečující o DVPP, cíleně vyhledávají příležitosti pro další vzdělávání pedagogů i jejich asistentů. Projekt Systémové podpory inkluze v ČR není jedinou aktivitou v této oblasti. Aktivní školy mají možnost vyhledávat i další příležitosti, často se přitom orientují teritoriálně, aby snížily náklady na cestovní výdaje.

Na vzdělávacích akcích podobného typu, jako je modul pro asistenty pedagoga, si školy nejvíce cení toho, že probíhá v kolektivu stejně zaměřených pracovníků, avšak s různými životními i praktickými zkušenostmi. To umožňuje zobecňování praktických zkušeností a šíření dobré praxe.

3. Syntéza odpovědí na evaluační otázky

EO 1 - Jak se liší dopad na školách, kde byl jen jeden kurz nebo více akcí?

Použité podklady z terénního šetření

- dotazník pro management škol pořádajících uzavřené kurzy
- dotazník pro účastníky kurzů

Z komparace mezi školami, které realizovaly jeden kurz a na kterých se uskutečnilo více uzavřených kurzů vyplývá, že školy pořádající více kurzů profitují ze vzdělanějšího týmu pedagogů, který je schopen vnímat inkluzi z komplexního hlediska. Paradoxně se ukazuje, že relativně vzdělanější tým má větší potřebu se dále vzdělávat. V takto připraveném prostředí je pak dopad prokazatelně větší.

Školy, kde proběhlo více kurzů, hodnotí tyto kurzy komplexně, převážně jako velmi přínosné pro další práci a nevyzdvihují případné dílčí nedostatky jednotlivých kurzů.

Školám s jedním kurzem mnohdy chybí určitý nadhled, jsou podstatně kritičtější. Zmiňují dílčí nedostatky absolvovaného kurzu, které se staly předmětem kritiky ze strany účastníků a v těchto nedostacích hledají důvody pro pocit ne zcela efektivně vynaloženého času. Často se stává, že školy které se vzděláváním v oblasti inkluze začínají na základě rozhodnutí managementu nezmobilizují celý pedagogický sbor k tomuto cíli.

Na druhou stranu tito účastníci častěji připouští, že získali zcela nové poznatky a absolvování kurzu pro ně bylo impulsem k dalšímu vzdělávání.

EO 2 – V případě akce na škole – pokud došlo ke změně, pracují s tím spíše jednotlivci či zda se změnilo něco obecně v nastavení např. komunikace/přístupu na škole?

Použité podklady z terénního šetření

- evaluační rozhovory s managementem školy
- evaluační rozhovory a asistenty pedagoga

Z provedeného šetření explicitně nevyplývá, že účast pedagogických pracovníků na uzavřených kurzech zaměřených na práci s žáky ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, resp. s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami byla vždy impulsem pro změnu přístupu organizace k problematice inkluze.

Lze konstatovat, že na školách, které pořádaly více vzdělávacích akcí je situace v oblasti změny výrazně lepší než na školách s jednou akcí/kurzem. V obou případech však záleží na zkušenostech pedagogického sboru v oblasti inkluze, resp. na snaze si problematiku inkluze osvojit. U zkušených kolektivů, které se problematikou inkluze dlouhodobě zabývají, prakticky nedochází k žádným systémovým změnám, protože ty proběhly již v minulosti. Pedagogický kolektiv si pouze ověřuje používané postupy a konfrontuje je s lektorem a navzájem mezi sebou.

K systémovým změnám dochází zejména na těch školách, kde kolektiv pedagogů s inkluzí nemá dostatečné zkušenosti a v podstatě teprve začíná a současně pedagogové a asistenti mají dostatek osobní vůle problematiku inkluze na škole řešit. V takovém případě jsou dopady pořádaných kurzů významné. Klíčovou roli hraje nepodceňování problematiky inkluze v práci školy a zodpovědný a motivující přístup managementu.

Na druhém pólu jsou pak školy pořádající vzdělávací akce jednorázově, resp. školy, které nemají dostatečnou vůli v oblasti inkluze. Tam se efekt projevuje spíše u jednotlivých pedagogů, kteří si poznatky z kurzů přenášejí do své praxe, avšak činí tak nezávisle na systémových změnách ve škole.

EO 3 – Jaký kurz/co by dále potřebovali?

Použité podklady z terénního šetření	• plošný dotazník pro ZŠ a SŠ • dotazník pro management škol pořádajících uzavřené kurzy • dotazník pro účastníky kurzů
Použité podklady z metaevaluace	• Grafické zpracování výstupů z evaluačních dotazníků z kurzů DVPP - účastníci (1. běh) • Grafické zpracování výstupů z evaluačních dotazníků z kurzů DVPP - účastníci (2. běh) • Grafické zpracování výstupů z evaluačních dotazníků z kurzů DVPP - účastníci (3. běh)

Relevanci nabízených kurzů lze hodnotit obecně jako vysokou. Jak vyplývá z údajů o navštěvovaných kurzech, největší zájem je o kurzy spíše obecnějšího zaměření, které lze aplikovat na širší skupinu dětí (příp. celou třídu). Tuto skutečnost potvrdilo i terénní šetření mezi účastníky kurzů. Za nejfrekventovanější kurzy lze považovat zejména:

- ❖ Sociální znevýhodnění a jeho důsledky ve vzdělávání
- ❖ Hodnocení průběhu a výsledků vzdělávání nejen žáků se SVP
- ❖ Heterogenita skupiny a klima třídy
- ❖ Komunikace školy s rodiči

Dostatečně velký zájem jeví účastníci také o kurzy:

- ❖ Individuální vzdělávací plán jako živý nástroj podpory žáků se SVP
- ❖ Proč inkluzivní vzdělávání? Principy, efektivní metody a právní rámec vzdělávání žáků
- ❖ Práce s kulturní odlišností v české škole

Jak respondenti dotazníkového šetření k uzavřeným kurzům, tak respondenti z řad účastníků otevřených kurzů se drtivou většinou shodují na tom, že spektrum nabízených kurzů je velmi široké a kurzy pokrývají potřebné tematické oblasti. I přesto však identifikovali náměty, o které by bylo vhodné nabízenou škálu kurzů rozšířit:

- jak pracovat a jaké postupy zvolit při práci s problémovými žáky, ať již generují šikanu nebo se jedná o agresivní žáky s výchovnými problémy,
- komunikační dovednosti,
- dovednosti z oblasti psychologie nebo sociologie.

Z plošného dotazníkového šetření mezi školami vzešly další náměty, které lze shrnout do dvou kategorií:

- jak pracovat s dětmi se zdravotními poruchami (autismus, lehké (LMP), středně těžké a těžké mentální postižení, vývojové poruchy učení (VPU), vývojové poruchy chování (VPCh), porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD), psychické onemocnění (PAS) a pod.),
- jak se podílet na zlepšení rodinného zázemí dítěte (násilí v rodině, psychotropní látky, asociální chování, zlepšení komunikace škola/rodiče).

EO 4 – Jaká jsou doporučení pro realizaci dalších kurzů?

Použité podklady z terénního šetření	• dotazník pro management škol pořádajících uzavřené kurzy • dotazník pro účastníky kurzů
Použité podklady z metaevaluace	• Grafické zpracování výstupů z evaluačních dotazníků z kurzů DVPP - účastníci (1. běh) • Grafické zpracování výstupů z evaluačních dotazníků z kurzů DVPP - účastníci (2. běh) • Grafické zpracování výstupů z evaluačních dotazníků z kurzů DVPP - účastníci (3. běh)
Standardní otázkou terénního šetření bylo, co účastníci dále očekávají v systémové podpoře inkluze v vzdělávání. Novým tématům vzdělávání byly věnována jiná evaluační otázka a proto se evaluátor soustředí na obecnou rovinu doporučení: • Je potřeba působit osvětově na ty relevantní organizace (školy), které si neuvědomují závažnost tématu inkluze a necítí potřebu vzdělávat pedagogy a jejich asistenty; • Koncentrovat úsilí na osvědčená témata klíčového charakteru a pracovat se zpětnou vazbou o relevanci nabízených témat; • U témat, která nejsou ze strany doceňována a přesto jsou klíčová, věnovat pozornost předcházející osvětě zvyšující zájem o taková témata; • V nabídce diferencovat kurzy dle pokročilosti účastníků a respektovat, že existují pedagogické týmy (pedagogové) s letitými zkušenostmi v oblasti inkluze a naopak začínající týmy (pedagogové) s minimem zkušeností; • Motivovat lektory k posílení praktické stránky, zejména u kurzů zaměřených na pokročilé účastníky. • Více se zaměřit na asistenty pedagoga o to jak v rovině jejich přímé podpory, tak v rovině kultivace prostředí, ve kterém svoji práci vykonávají.	

EO 5 – Co kurz účastníkovi, škole, sboru přinesl, co se po absolvování kurzu změnilo?

Použité podklady z terénního šetření

- dotazník pro management škol pořádajících uzavřené kurzy
- dotazník pro účastníky kurzů

Co se týče přínosů kurzů pro účastníky, tak ti hodnotí přínos pro svou další práci velmi vysoko (90 % respondentů hodnotí kurz jako přínosný). Zhruba třetina respondentů uvádí, že absolvovaný kurz/y byly impulzem pro změnu jejich přístupu k žákům ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, resp. k žákům se specifickými vzdělávacími potřebami. Méně zkušeným pedagogům kurz v převážné většině odhalil souvislosti, o kterých nevěděli, příp. si je dostatečně neuvědomovali. Zkušení pedagogové si zejména ověřovali své postoje a postupy a konfrontovali je se zkušenostmi lektora a ostatních účastníků.

Co se týče přínosů kurzů pro školy, resp. pedagogický sbor, tak jak bylo zmíněno u EO 2, je potřeba rozlišit, zda je problematika inkluze pro školu nová nebo zda se jí již delší dobu věnuje. V případě zkušených kolektivů realizované kurzy nepřinesly významné systémové změny, neboť ty proběhly již v minulosti. Pedagogický sbor si pouze ověřuje používané postupy a konfrontuje je s lektorem, navzájem mezi sebou, příp. u otevřených kurzů s ostatními účastníky. K systémovým změnám dochází zejména na školách, kde pedagogický sbor nemá s inkluzí dostatečné zkušenosti, avšak pedagogové a asistenti mají dostatek osobní vůle problematiku inkluze na škole řešit. V takovém případě jsou dopady pořádaných kurzů významné.

Konkrétní dopad, resp. oblast v níž se poznatky absolvovaného kurzu pozitivně odrazí, záleží především na absolvovaném tématu vzdělávání, ale také na osobnostním postoji pedagogického pracovníka.

Na základě vyhodnocení všech zjištění z realizovaných kurzů, jak otevřených, tak uzavřených lze konstatovat, že účastníci otevřených kurzů jsou více motivováni se daných kurzů účastnit a přínos je pro ně proto vyšší. To se projevuje i v podstatně pozitivnějším hodnocení kurzů těmito účastníky na rozdíl od účastníků uzavřených kurzů.

EO 6 – Používáte něco/co z kurzu v praxi? Pokud ne, proč a co byste potřebovali, aby jste to mohli po/využívat?

Použité podklady z terénního šetření

- dotazník pro účastníky kurzů
- evaluační rozhovory s managementem školy

Lze konstatovat, že změnu v přístupu k inkluzi vidí účastníci kurzů zejména v hlubším pochopení různých aspektů znevýhodnění, rozdílných potřeb žáků a nutnosti individuálního přístupu. Kromě uvědomění si specifčnosti různých skupin dětí a jejich individuálních potřeb, využívají účastníci kurzů nové metody a postupy, které si v kurzu osvojili. Jako příklad lze uvést odlišné způsoby komunikace s dětmi i rodiči, nové přístupy k hodnocení apod. (blíže viz příloha č. 2).

U poměrně významné části pedagogických pracovníků se objevuje skeptický postoj k možnosti dosáhnout v oblasti inkluze nějakého viditelného posunu. Za nejvýznamnější bariéry uplatňování principů inkluze v praxi účastníci kurzů vidí zejména:

- ❖ nedostatek finančních prostředků na asistenty pedagoga a nedostatek specializovaných a kvalifikovaných pedagogických pracovníků,
- ❖ neochota některých pedagogických pracovníků akceptovat zvláštnosti dětí se specifickými vzdělávacími potřebami a podceňování práce kolegů, kteří s těmito dětmi pracují,
- ❖ neochota rodičů účinně spolupracovat se školou.

Z těchto a dalších důvodů hraje klíčovou roli nepodceňování problematiky inkluze ze strany managementu školy a její motivující přístup a podpora.

EO 7 – Přiměl vás kurz k dalšímu zájmu, dohledávání informací o tématu?

Použité podklady z terénního šetření

- dotazník pro účastníky kurzů
- evaluační rozhovory s managementem školy

Z dotazníkového šetření s účastníky kurzů vyplynulo, že pro 44 % respondentů nebyla účast v kurzu impulsem pro další vzdělávání v této oblasti. Na druhou stranu pedagogové, pro které kurz impulsem byl, přisuzují oblasti inkluze velký význam, považují ji za rozsáhlou problematiku, ve které je stále se co učit a jsou si plně vědomi, že děti se specifickými potřebami potřebují citlivý a individuální přístup. Tito účastníci pozitivně hodnotí dopad, který na ně absolvování kurzu mělo a deklarují záměr dále si prohlubovat vzdělání v oblasti inkluze a zkvalitnit tak svoji práci.

Vysoké procento dotázaných (58 %) uvádí, že poznatky získané na kurzu pro ně nebyly novým a zásadním zjištěním. To na jednu stranu může vypovídat o tom, že se kurzů účastnili pedagogové, kteří již měli zkušenosti z oblasti inkluze a byl by pro ně vhodný kurz „pro pokročilé“, na druhou stranu je zde vidět určitá souvislost s vysokým procentem názorů na praktickou nedostatečnost lektorů. S ohledem na toto zjištění lze doporučit organizátorovi, aby v dalších kurzech DVPP byla zohledněna diferenciací účastníků podle aktuální znalosti dané problematiky. Zkušenosti pedagogové budou zajisté preferovat zejména praktické zaměření kurzů na úkor obecných a teoretických poznatků.

EO 8 – Pokud s něčím z kurzu pracujete, jak se změny projevily, jaký mají dopad? Uveďte, prosím, příklady.

Použité podklady z terénního šetření

- dotazník pro účastníky kurzů
- evaluační rozhovory s managementem školy

Systémové změny v práci pedagogického sboru jsou odvislé od jeho zkušeností v oblasti inkluze.

Totéž lze říci i o změnách v práci a přístupu jednotlivých pedagogů. Ti kteří disponují letitými zkušenostmi z práce s žáky ze sociokulturně znevýhodněného prostředí, resp. s žáky se specifickými vzdělávacími potřebami shodně uvádějí, že na své práci nemají potřebu něco měnit a že absolvování kurzu je utvrdilo ve správnosti jejich přístupu k otázkám inkluze.

Ti méně zkušení čerpají nejvíce z praktických poznatků, např. pro organizaci činnosti, vedení záznamů a dokumentů, způsobu komunikace s rodiči nebo řešení krizových situací. Faktické změny, ke kterým dochází po absolvování kurzu samozřejmě závisí na jeho zaměření. Kromě výše uvedených příkladů byl také často uváděn nový pohled na znevýhodněné dítě, ve smyslu, že za svoje znevýhodnění nemůže a že je tedy zcela legitimní mu cestu do kolektivu zjednodušit. Další příklady jsou uvedeny v Příloze č. 2.

I když byl účastníky kurzů upřednostňován jejich praktický obsah, zejména ti méně zkušení dobře hodnotili i prezentované teoretické souvislosti a otázky právní úpravy jejich činnosti.

EO 9 - Máte zájem se dál v tématu či podobném tématu vzdělávat?

Použité podklady z terénního šetření

- dotazník pro management škol pořádajících uzavřené kurzy
- dotazník pro účastníky kurzů

Šetření realizované na školách s uzavřenými kurzy jednoznačně poukázal, že zapojené organizace mají zájem na dalším vzdělávání v problematice inkluze a využily by potenciální možnost absolvovat další kurzy. Tento trend se potvrdil i v rámci šetření s účastníky kurzů.

Na druhou stranu si někteří představitelé škol stěžovali, že organizací pořádajících kurzy je relativně dost a špatně se v nich orientují, jiní si naopak stěžovali na regionální disproporce v nabídce. Faktem zůstává a projevilo se to i v odpovědích v terénním šetření, že účastníci kurzů někdy ani pořádně nevědí, kdo jimi navštívený kurz vlastně organizoval.

Jako nejvhodnější formu vzdělávání uvádějí respondenti kurz s dotací 8 hodin (tzn. jednodenní kurz), příp. 16 hodin (tj. dvoudenní kurz).

4. Závěry a doporučení

4.1 Závěry

Cílem evaluace bylo zjistit reálný dopad kurzů DVPP do školní praxe pro účely budoucího nastavení a případných úprav kurzů DVPP a získat argumenty pro zdůvodnění přínosu kurzů DVPP pro vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním.

Evaluace jasně ukázala, že relevance vzdělávacích kurzů DVPP je velmi vysoká. To dokumentuje velký počet účastníků jednotlivých vzdělávacích akcí a velká četnost opakování kurzů zejména v tématech, která lze zobecnit na širokou dětskou populaci (dosah na celou třídu).

Přínosy kurzů lze vidět jak u uzavřených kurzů, tak u otevřených vzdělávacích akcí. Uzavřené kurzy realizované na školách mají potenciál přispět k systémovým změnám na škole jako celku. Důvodem pro to je skutečnost, že na školách s uzavřenými kurzy:

- c) převládá angažovanost managementu v otázkách inkluze, což je deklarováno vlastní realizací kurzu/ů,
- d) kurzu/ů se účastnila podstatná část pedagogického sboru, tudíž dopady realizovaného vzdělávání mají širší záběr.

Nevýhodou uzavřených kurzů je nižší motivace pedagogických pracovníků daná potenciálně nedobrovolnou účastí. Zejména u škol, které absolvovaly pouze jednu vzdělávací akci, se tato skutečnost projevila vyšší nespokojeností se zaměřením a kvalitou kurzů.

Na školách, kde neprobíhaly uzavřené kurzy, ale pedagogičtí pracovníci a jejich asistenti se účastnili otevřených kurzů, je potenciál pro dopady na systémové úrovni nižší. V těchto případech lze identifikovat dopady zejména ve využití nabytých poznatků v individuální práci jednotlivých pedagogů.

Evaluace ukázala, že k hodnocení přínosů účastníků je nutné přistupovat rozdílně, a to s ohledem na jejich znalost dané problematiky. Pedagogičtí pracovníci se zkušenostmi v oblasti inkluze vidí přínosy absolvovaných kurzů zejména v ověření si správnosti používaných metod a postupů a možnosti sdílení dobré praxe. Pedagogičtí pracovníci s nulovými nebo malými znalostmi této oblasti hodnotí přínosy realizovaných kurzů v uvědomění si širší, hloubky a významu problematiky inkluze a nutnosti dalšího vzdělávání. Tito pracovníci pak hodnotí přínosy kurzů zejména svým lepším pochopením potřeb specifických skupin žáků a uvědomění si potřeby individuálního přístupu k nim.

Klíčovým závěrem evaluace je zjištění, že drtivá většina zainteresovaných subjektů a účastníků vzdělávacích kurzů deklaruje potřebu dalšího vzdělávání v problematice inkluze a připravenost se tohoto vzdělávání v budoucnu účastnit.

4.2 Souhrn evaluačních doporučení

Evaluační doporučení jsou provedená zjištění transformovaná do doporučujících výroků. Jednotlivá doporučení jsou uváděna v předešlém textu, níže uvedená tabulka má za úkol jejich sumarizaci.

Je na zadavateli, jak s výstupy evaluace naloží. Evaluátor nemůže ovlivnit, jak dalece budou jeho zjištění akceptována zkoumanou organizací a zejména jejím managementem.

Číslo dop.	Popis doporučení	Závažnost
1.	<u>Pokračovat v realizaci DVPP</u> Realizace vzdělávacích kurzů DVPP vykazují vysokou míru relevance, což se odráží ve velkém počtu účastníků a jejich zájmu ve vzdělávacích aktivitách dále pokračovat.	vysoká
2.	<u>Zintenzivnit osvětu problematiky inkluze a potřeby vzdělávání v této oblasti</u> Je potřeba působit osvětově na ty relevantní organizace (školy), které si neuvědomují závažnost tématu inkluze a necítí potřebu vzdělávat pedagogy a jejich asistenty.	vysoká
3.	<u>Koncentrovat úsilí na osvědčené kurzy</u> Zaměřit úsilí na ty kurzy, které vykazují největší potenciál z hlediska preferencí účastníků. U kurzů, o které není velký zájem zkoumat příčiny nezájmu a tam, kde se ukáže tematika podceňovanou ze strany pedagogů se soustředit nejdříve na osvětu a pak teprve takové kurzy nabízet.	střední
4.	<u>Doplnit nabídku kurzů o další témata</u> Zvážit začlenění do nabídky kurzů další témata, která vzešla z požadavků účastníků.	střední
5.	<u>Diferencovat kurzy dle pokročilosti účastníků</u> U vybraných kurzů zvážit jejich diferenciaci dle míry znalostí potenciálních účastníků, resp. rozdělení na "začátečníky" a "pokročilé".	střední
6.	<u>Posílit praktické zaměření kurzů</u> Motivovat lektory k posílení praktické stránky, zejména u kurzů zaměřených na pokročilé účastníky.	střední
7.	<u>Posílit motivaci pedagogických pracovníků a jejich asistentů</u> Hledat možnosti, jak posílit motivaci a úsilí pedagogických pracovníků a jejich asistentů v práci se specifickými vzdělávacími potřebami dětí ze sociokulturního prostředí, prezentace příkladů dobré praxe a zdůrazňování významu a smyslu práce s těmito dětmi.	vysoká
8.	<u>Posílit propagaci kurzů zaměřených na jazykovou přípravu nečesky mluvících žáků</u> Zdůrazňovat potřebu pedagogických asistentů v oblasti jazykové dostatečnosti a nabízet kurzy pro asistenty v podobě „balíčku“.	střední

5. Seznam příloh

Příloha 1 – Vyhodnocení terénního šetření s MANAGEMENTEM

Příloha 2 – Vyhodnocení terénního šetření s ÚČASTNÍKY

Příloha 3 – Vyhodnocení terénního šetření se ŠKOLAMI

Příloha 4 – Vyhodnocení terénního šetření k modulu ASISTENT PEDAGOGA

6. Použité zkratky

ADHD	Porucha pozornosti s hyperaktivitou
AP	Asistent pedagoga
DVPP	Další vzdělávání pedagogických pracovníků
LMP	Lehké mentální postižení
PAS	Psychické onemocnění
PP	Pedagogický pracovník
SVP	Specifické vzdělávací potřeby
VPCh	Vývojové poruchy chování
VPU	Vývojové poruchy učení